

[6] Мовкебаева З.А. Формирование готовности старших дошкольников с общим недоразвитием речи к школьному обучению: дис. ... док. пед.наук. – Алматы, 2010. – 111 с

[7] Жукова Н.С., Мастюкова Е.М. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников. – М., 2003. – 238 с.

[8] Валявко С.М. Изучение негативизма у дошкольников // Современные психолого-педагогические подходы к воспитанию терпимости и социальной компетентности по преодолению асоциального поведения в условиях интегрированного школьного образования: сборник статей. – М.: Перо, 2016. С. 126-130.

[9] Ляпидевский С.С. О некоторых актуальных вопросах современной логопедии // Расстройства речи и голоса в детском возрасте: сб.науч.тр. МГПИ им. В.И. Ленина / под ред. С.С. Ляпидевского, С.Н. Шаховской. – М., 1973. - С. 5-1

[10] Негневицкая Е.И. Психологические условия формирования у дошкольников речевых навыков и умений на втором языке: автореф. ... канд. психол. наук. – М., 1986. – 212 с.

МРНТИ: 14.29.09

УДК 376.42

DOI 10.51889/2960-1673.2024.77.2.009

К.У. Шайжанова¹, Ұ.Н.Тәңірберген²
Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті^{1,2}
Алматы қаласы

МНЕМОТЕХНИКА ЗЕРДЕ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ЕСТЕ САҚТАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУДЫҢ ЕҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІНІҢ БІРІ

Аңдатпа

Әлемнің әртүрлі елдерінде зерде бұзылыстары бар балалардың әлеуметтенуі, қалыптасуы, дамуы сияқты мәселелер психологтардың, философтардың, әлеуметтанушылардың зерттеулерінің өзектілігі болып табылады. Бұл балалардың білім алуында есте сақтау қабілетінің жақсы қалыптасуы маңызды рөл атқарады. Есте сақтау қабілетінсіз баланың қалыпты жұмыс істеуі және оның дамуы мүмкін емес екендігі белгілі. Есте сақтау баланың қабілеттерінің негізі болып табылады және білім алу, оқу, білік мен дағдыларды дамыту шарты болып табылады. Есте сақтау-бұл баланың тұтастығы мен дамуын қамтамасыз ететін даму мен ілімнің негізін құрайтын маңызды танымдық процесс.

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі және орта білім берудің алдына қойылған жаңа міндеттер мектепке түсетін балалардың психологиялық дайындығына қойылатын жаңа талаптарды белгілейді. Бұл дайындықтың маңызды аспектілерінің бірі-материалды тиімді есте сақтауға және жад көлемін арттыруға ықпал ететін есте сақтауды дамытудың осындай құралдары мен әдістерін жасау. Бұл мақалада зерде бұзылысы бар балалардың есте сақтау қабілеті жайлы қарастырылып, мнемотехника арқылы дамыту жолдары көрсетіледі.

Түйін сөздер: зерде бұзылысы, есте сақтау қабілеті, мнемотехника, дамыту.

К.У.Шайжанова¹, Ұ.Н.Танирберген²
Казахский национальный педагогический университет имени Абая^{1,2}
г.Алматы

МНЕМОТЕХНИКА КАК ОДИН ИЗ САМЫХ ЭФФЕКТИВНЫХ МЕТОДОВ РАЗВИТИЯ ПАМЯТИ У ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ ИНТЕЛЛЕКТА

Аннотация

Такие проблемы, как социализация, формирование, развитие детей с нарушениями интеллекта в разных странах мира, являются актуальностью исследований психологов, философов, социологов. Хорошее формирование памяти играет важную роль в обучении этих детей. Известно, что без памяти ребенок не может нормально функционировать и развиваться. Память является основой способностей ребенка и является условием приобретения знаний, обучения, развития умений и навыков. Память-важный познавательный процесс, составляющий основу развития и учения, обеспечивающий целостность и развитие ребенка.

Сегодня новые задачи, поставленные перед дошкольным и средним образованием, устанавливают новые требования к психологической готовности детей, поступающих в школу. Одним из важных аспектов этой подготовки является разработка таких инструментов и методов развития памяти, которые способствуют эффективному запоминанию материала и увеличению объема памяти. В данной статье будет рассмотрена память детей с нарушениями интеллекта, показаны пути развития с помощью мнемотехники.

Ключевые слова: нарушение интеллекта, память, мнемотехника, развитие.

K.U.Shayzhanova¹, U.N.Tangirbergen²
Kazakh National Pedagogical University named after Abai^{1,2}
Almaty

MNEMONICS AS ONE OF THE MOST EFFECTIVE METHODS OF MEMORY DEVELOPMENT FOR CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Abstract

Such problems as socialization, formation, and development of children with intellectual disabilities in different countries of the world are the relevance of research by psychologists, philosophers, and sociologists. Good memory formation plays an important role in the education of these children. It is known that a child cannot function and develop normally without memory. Memory is the basis of a child's abilities and is a condition for acquiring knowledge, learning, and developing skills. Memory is an important cognitive process that forms the basis of development and learning, ensuring the integrity and development of the child.

Today, the new tasks set for preschool and secondary education set new requirements for the psychological readiness of children entering school. One of the important aspects of this training is the development of such tools and methods of memory development that contribute to effective memorization of material and increase memory capacity. This article will examine the memory of children with intellectual disabilities, showing the ways of development using mnemonics.

Keywords: intellectual disability, memory, mnemonics, development.

Kіpіcіne

«Зерде бұзылысы» ұғымы орталық жүйке жүйесінің органикалық зақымдануы нәтижесінде пайда болған танымдық іс-әрекеттің түбегейлі бұзылуы бар балаларға қолданылады. Бұл эмоционалды-ерікті саланың жетілмегендігімен және танымдық іс-әрекеттің дамымауымен, бағдарлау әрекетінің төмендігімен сипатталады. Балалардағы зерде бұзылысы танымдық қызығушылықтың болмауымен, есте сақтау қабілетінің төмендігімен, зейіннің тұрақсыздығымен үйлеседі. Зерде бұзылыстары бар балаларға интеллектуалды, сөйлеу, сенсорлық, моторлық, эмоционалды, неврологиялық және соматикалық салалардың дамуындағы (дамымауы) бұзылулар тән.(Қ.С.Тебенова, А.Р.Рымханова[1])

Есте сақтау қабілеті – зерде бұзылыстары бар балалар үшін ең маңызды жүйке жүйесінің қызметі болып табылады. Балалардың оқу материалын қабылдау және түсіну әрекеті олардың есте сақтау қабілетімен тығыз байланысты. Л.Д. Столяренко берген анықтама бойынша "есте сақтау – бұл өткен тәжірибені шоғырландырудан, сақтаудан және кейіннен көбейтуден тұратын, оны іс-әрекетте қайта пайдалануға немесе сана саласына оралуға мүмкіндік беретін психикалық рефлексия түрі"(Л.Д. Столяренко[2]). Ал Л. В. Черемошкина және В. Д. Шадриков есте сақтауды тәжірибе мен ақпаратты жинақтау, сақтау және көбейтуден тұратын адамның психикалық қасиеті ретінде қарастырады(Л.В. Черемошкина, В.Д. Шадриков[3]).

Зерде бұзылыстары бар балалар барлық жаңа нәрселерді баяу үйренеді, тек үнемі қайталанумен, тез қабылдауды ұмытып кетеді және алған білімдері мен дағдыларын іс жүзінде қолдана алмайды. Есте сақтау қабілеті нашар және есте сақтау, оны көбейту деңгейі төмен. Мағыналы есте сақтау әсіресе қиын. Механикалық жады ұстай алатын кез келген нәрсе тез ұмытылады. Бұл ауызша материалға да, қозғалысқа да қатысты. Сондықтан әрбір физикалық жаттығу, нұсқауларды бірнеше рет қайталауды қажет етеді және қызығушылықты тудырған жарқын эмоционалды жағдайлар жақсы есте қалады. Материалды есте сақтау талабы тиімсіз. Зерде бұзылыстары бар балаларда есте сақтаудың негізгі процестері ерекше даму жағдайында қалыптасатындығына байланысты ерекше сипаттамаларға ие. Олар сыртқы, кейде кездейсоқ қабылданған белгілерді көрнекі түрде жақсы есте сақтайды. Ерікті есте сақтау кейінірек қалыптасады. Л.В. Занков пен В.Г. Петрова атап өткендей, зерде бұзылыстары бар балалардағы есте сақтау қабілетінің әлсіздігі ақпаратты көбейту қиындықтарында көрінеді, бұл олардың қалыпты интеллектісі бар балалардан басты айырмашылығы(Т.П. Зинченко[4]).

Еске түсіру және оны көбейту – бұл өте күрделі процесс, ол үлкен ерікті белсенділік пен фокусты қажет етеді. Оқиғалардың логикалық реттілігін түсінбегендіктен, зерде бұзылыстары бар балаларда ақпаратты еске түсіру мен оны көбейту жүйесіз болып келеді. Мұндай балаларда ойнату кезіндегі қателіктер қабылдау қалыптаспағандықтан пайда болады, олар есте сақтау және еске түсіру әдістерін қолдана алмайды. Семантикалық жады нашар дамыған, сондықтан ауызша материалды көбейту кезінде үлкен қиындықтар туындайды. Л.В. Занковтың зерде бұзылыстары бар балалардың есте сақтау қабілетін зерттеуі көмекші мектеп оқушыларында тікелей және жанама есте сақтаудың арақатынасы динамикалық, өзгермелі екенін көрсетті. Әсіресе бастауыш сынып оқушылары әлі де жанама, яғни мағыналы, есте сақтау әдістерін қолдана алмайды және логикалық байланысты материалды жеке сөздерден немесе сандардан гөрі жақсы емес, нашар есте сақтайды. Орта мектепте, яғни көмекші мектепте оқыған сайын, зерде бұзылыстары бар балалар мағыналы есте сақтаудың барабар әдістерін меңгереді, бұл айтарлықтай есте сақтауды жақсартады(С.Я. Рубинштейн[5]). Зерде бұзылыстары бар балалар әдетте байқаусызда (еріксіз) есте сақтауды пайдаланады. Олар өздерінің назарын аударатын нәрсені жақсы есте сақтайды, бұл оларға қызықты болып көрінеді. Мәтіндерде балалар эмоционалды бай фрагменттерді бөліп көрсетеді және оларды жақсы есте сақтайды. Оларды қабылдай отырып, олар қуанады, қайғырады, барлық көріністерімен, қимылдарымен болып жатқан нәрсеге деген көзқарасын жеткізеді.

Арнайы мектеп оқушылары заттар мен құбылыстардың сыртқы белгілерін олардың кездейсоқ комбинацияларында жақсы есте сақтайды. Бұл олардың қабылданған материалды нашар түсінуіне байланысты. Олар ішкі логикалық байланыстар мен қатынастарды әрең есте сақтайды, өйткені олар оларды қалай оқшаулауды білмейді. Сыртқы әлемнің әсерлерін есте сақтау кейде айқын патологиялық форманы алады және фотографиялық жад деп аталады. Мұндай есте сақтау қабілеті бар балалар сабаққа жауап бере отырып, оқулықтың бетін өз көздерімен көре береді, бірақ оның мазмұнын өз сөздерімен жеткізе алмайды. Мақсатты түрде есте сақтау және есте сақтау қабілетсіздігі барлық зерде бұзылыстары бар балаларға тән қасиет болып табылады. Зерде бұзылыстары бар балалар оқиганы дауыстап оқығанда, олар жеке сөз тіркестерін жаттауға тырысады, бірақ оның мазмұнын зерттемейді. Әдейі және байқаусызда есте сақтауды зерттеу барысында зерде бұзылыстары бар балалар есте сақтай алмайтындығы анықталды. Жаппай мектеп оқушыларының әдейі есте сақтауы байқаусызға қарағанда жақсы. Зерде бұзылыстары бар балалар оқиганы жақсы есте сақтауға тырысып, жеке сөздер мен сөз тіркестеріне көбірек назар аударады,

сондықтан олар оқығанның мағынасын одан да нашар түсінеді. Олар оқығаның сюжетін немесе оның негізгі идеясын түсінуге назар аударуды білмейді.

Зерде бұзылыстары бар балалардың есте сақтау ерекшеліктері:

1. Жад көлемін және есте сақтау жылдамдығының төмендігі;
2. Еріксіз есте сақтау әдеттегіден азырақ;
3. Жад құрылғысы есте сақтаудың алғашқы әрекеттерінің өнімділігінің төмендеуімен сипатталады, бірақ мінсіз жаттауға кететін уақыт қалыпты жағдайға жақын;
4. Ауызша есте сақтаудың көрнекіден үстемдігі;
5. Кездейсоқ жадтың төмендеуі;
6. Механикалық жадтың зақымдануы.

Есте сақтау баланың танымдық іс-әрекетінің қалыптасуы мен дамуында үлкен рөл атқарады. Әсіресе осы бастауыш мектеп жасындағы зерде бұзылыстары бар балаларды оқыту үлкен өзіндік ерекшелігімен сипатталатын есте сақтау процестеріне көбірек сүйенеді. Зерде бұзылыстары бар оқушылардың есте сақтау қабілеті есте сақтау қабілетінің бұзылуымен (мағынасы мен сәйкессіздігі, материалдың мазмұнына тәуелділігі), сақталуымен (ұмытшақтықтың жоғарылауы, логикалық өңдеудің әлсіздігі және материалды жеткіліксіз игеру) және көбеюімен (дәлсіздік) сипатталады. Сондай-ақ, қабылданған материалдың нашар өңделуіне байланысты олардың жадының жетілмегендігін атап өткен жөн. Осылайша, зерде бұзылыстары бар адамдарда есте сақтаудың негізгі бұзылыстары тікелей және жанама есте сақтаудың бұзылуы, жаңасын игерудің баяулауы, сақтаудың нәзіктігі және ойнатудың дәлсіздігі болып табылады. Зерде бұзылыстары бар балаларға эпизодтық ұмытшақтық, мағыналы және аяқталған оқығаны жақсы есте сақтау тән. Зерде бұзылыстары бар балалардағы есте сақтау процестері есте сақтау қабілетінің төмендігімен, ауызша және көрнекі материалды есте сақтаудың төмен дәлдігімен және беріктігімен сипатталады. Мұндай балаларда еріксіз (байқаусызда) есте сақтау басым болады. Балаларда еріксіз есте сақтаудың өнімділігі олардың атқаратын жұмысының сипатына байланысты болады.

Зерде бұзылыстары бар балалардың есте сақтау қабілетін дамыту жолдарын іздеу білім алушылардың осы санатындағы есте сақтау мен ойлаудың бұзылуын анықтаудан басталуы керек. Есте сақтау қабілетін дамыту мәселесі психологияда үлкен пікірталас тудырды. Мәселенің барлық айқын көрінуімен және сөзсіз өзектілігімен мектеп жасындағы балалардың есте сақтау қабілетін дамыту туралы дерексіз ілімдер классикалық ұқсастықтарға ие емес. Осылайша, зерде бұзылыстары бар балалардың есте сақтау қабілетін жақсарту, одан әрі дамыту бұл ұзақ уақытты талап ететін жұмыс. Бірақ, күнделікті үзбей жасалынған жұмыс нәтижесінде біз зерде бұзылыстары бар балалардың есте сақтауын аз мөлшерде болса да жақсарту аламыз.

Есте сақтау қабілетін жақсартуға арналған мнемотехника әдістерінің артықшылықтары

Мнемотехника (грек тілінен аударғанда – "есте сақтау өнері") – қажетті ақпаратты есте сақтауды жеңілдететін және ассоциациялар (байланыстар) құру арқылы есте сақтау қабілетін арттыратын арнайы әдістер мен тәсілдердің жиынтығы. Абстрактілі объектілерді, фактілерді визуалды, аудиалды немесе кинестетикалық көрінісі бар ұғымдар мен көріністермен ауыстыру, есте сақтауды жеңілдету үшін әртүрлі модификация түрлерінің жадында бұрыннан бар ақпаратпен объектілерді байланыстыру. Мнемотехниканы қолданудың мақсаты – есте сақтауды, ойлауды, қиялды, зейінді, атап айтқанда психикалық процестерді дамыту, өйткені олар сөйлеудің толыққанды дамуымен тығыз байланысты. Мнемотехника – бұл тиімді есте сақтауды, балалардың табиғат объектілерінің ерекшеліктері, қоршаған әлем туралы білімдерін сәтті игеруін, әңгіме құрылымын тиімді есте сақтауды, ақпаратты сақтау мен көбейтуді және сөйлеуді дамытуды қамтамасыз ететін әдістер мен тәсілдер жүйесі. Есте сақтауды дамыту үшін балада есте сақтау және еске түсіру әдістерін жақсарту керек, бұл мнемотехникаға ықпал етеді. В.А. Козаренко бойынша мнемотехниканың анықтамасы: "Мнемотехника-есте сақтауды жеңілдететін және қосымша бірлестіктер құру арқылы есте сақтау қабілетін арттыратын, ойын түрінде оқу процесін ұйымдастыратын әртүрлі әдістер жүйесі" (В.А. Козаренко[6]).

Мнемотехниканың міндеттері келесідей:

- көмекші әдістерсіз түсіну қиын болатын үлкен ақпаратты қысқа мерзімде есте сақтау әдістерін көрсету;
- балалардың есте сақтау қабілетін, сондай-ақ оның әртүрлі түрлерін дамыту;
- балалардың ойлау, қиял, есте сақтау сияқты психикалық процестерін дамыту;
- балаларда кез-келген ақпаратты есте сақтау дағдыларын қалыптастыру.

Қазіргі уақытта мнемотехниканы қолдану өзекті болып отыр. Баланың есте сақтау қабілеті мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасында тез дамиды. Есте сақтау қабілетін жақсарту үшін мнемотехникалық әдістерді қолдану қажет:

- 1) Цицерон әдісі. Бала әртүрлі бөліктерде, сондай-ақ орналасқан бөлменің әртүрлі нысандарында орналасқан суреттерді есте сақтайды. Сөздер тізбегін ойнату кезінде балалар белгілі бір объектілерден осы сөздерді - суреттерді "алып тастайды".
- 2) Сюжет-ассоциация. Балалар ұсынылған сөздерден әңгіме құрастырады, таныс шығармаға ассоциация табады, содан кейін бейтаныс суреттерге сәйкес, олар осы суреттерді есте сақтау үшін өз сюжеттерін ойлап табуға шақырылады.
- 3) Коллаж. Бұл картон парағы, қалың қағаз немесе фланелеграф, оған әртүрлі суреттер ілінеді немесе жабыстырылады. Мәні-суреттерден "тәртіпсіздікті" алып тастау. Негізгі міндет-барлық суреттерді бір-бірімен байланыстыру. Осылайша, есте сақтаудың сюжеттік әдісі пысықталады.
- 4) Жіктеу. Балаларға бірнеше суреттерді жұптастырып, оларды бір белгімен белгілеу ұсынылады.
- 5) Мнемоникалық тректер мен мнемоникалық кестелер. Негізгі психикалық процестерді - есте сақтауды, зейінді, бейнелі ойлауды дамытуға бағытталған мәселелерді шешеді; ақпаратты қайта кодтау, дерексіз белгілерден бейнелерге түрлендіру; ішінара немесе толық графикалық репродукциямен қолдың ұсақ моторикасын дамыту.
- 6) Өлеңді шифрлау. Балаларға қысқа өлеңді шифрлау ұсынылады. Содан кейін оны суреттерден есте сақтайды.
- 7) Бірлестіктер(Ассоциация). Балаларға геометриялық немесе басқа белгілері бар әртүрлі тақтайшалар ұсынылады. Содан кейін суретті табуы керек. Сонымен, біз балалардың тәжірибесіне сүйене отырып, оларға сөзді кодтау белгісін қалай қолдануға болатындығын көрсетеміз. Содан кейін балаларға белгілері бар карталар мен бос карталар ұсынылады, оларда олар берілген сөзге белгі сала алады. Осылайша, дерексіз таңбалардан кескіндерге түрлендіру жүзеге асырылады.

В. Д. Шадриков пен Л. В. Черемошкинаның айтуынша, зерде бұзылыстары бар балаларда есте сақтау қабілетін дамыту бойынша сабақтарға кіріскен кезде келесі тармақтарды ескеру қажет(В.Д. Шадриков, Л.В. Черемошкина[3]):

- материалды есте сақтау үшін көрнекі тіректерді қолдану маңызды;
- материалды есте сақтау мен жинақтаудың әртүрлі әдістерін қалыптастыру қажет;
- пәнге қызығушылықты ояту, материалды ұтымды ұйымдастыруды, материалға орнатуды қоса алғанда, психологиялық-педагогикалық қызметті дұрыс ұйымдастыру қажет;
- материалды есте сақтау, жинақтау және көбейту кезінде мотивацияны күшейту;
- зейіннің еріктілігін қалыптастыру;

Н.А. Цыпинаның пікірінше, зерде бұзылыстары бар балаларды мнемотехникалық әдістерге үйрету 2 кезеңнен тұрады(Н.А. Цыпина[7]). Бірінші кезеңде оқушыларды қабылдаумен таныстыру керек. Балалар, мысалы, материалды бөліктерге бөлудің не екенін білуі керек; қабылдаудың мәнін білу және оны жүзеге асыра білу. Екінші кезеңде оларды белгілі бір ақпаратты есте сақтау және көбейту үшін осы немесе басқа әдісті қолдануға үйрету керек.

Баланың дамуы үшін мнемотехниканың рөлі бүгінгі күнге дейін өзекті. "Есте сақтаудың практикалық жүйесі" кітабында В. Козаренко мен М. Зиганов адамның есте сақтау қабілетін дамытуда мнемотехниканы қолдану бойынша ұсыныстар ұсынады. Дұрыс құрастырылған оқытумен мектепке дейінгі және мектеп жасында есте сақтау қабілетін дамытуда айтарлықтай нәтижеге қол жеткізуге болады. Т.А. Власова мен В.И. Лубовскийдің зерде бұзылыстары бар балалардың есте сақтау қабілетін дамытудың әдістері, құралдары мен тәсілдерін жасаған

еңбектеріне сүйене отырып, зерде бұзылыстары бар балалардың есте сақтау қабілетін дамытудың ең тиімді құралдарының бірі мнемотехника деп айтуға болады(В.И. Лубовский[8]).

Т.В. Егорова зерде бұзылыстары бар балаларды топтастыруды қабылдауға үйретудің келесі кезеңдерін анықтайды(Т.В. Егорова[9]):

Бірінші кезең-топтастырылған пәндерді есте сақтауға үйрету. Алдын ала 2 топқа бөлінген суреттер көрсетіледі. Мысалы: алма, алмұрт, қара өрік, банан, апельсин — "жемістер" тобы; ит, аю, жолбарыс, ешкі, бөкен — "жануарлар"тобы. Зерде бұзылысы бар бала бұл топтарды тиісті жалпылама сөздермен ("жемістер" және "жануарлар") атауы керек, суреттерді өздері есте сақтап, бұрылуы керек. Осыдан кейін бір топ алынып тасталады және қайсысын еске түсіру ұсынылады, бұл топ болды және оған қандай суреттер кірді. Мұнда балалар зерде бұзылыстары бар болғандықтан суреттерді тәуелсіз топтастыруды әлі жүзеге асырмайды, өйткені топтар дайын күйінде берілген. Алайда, топты атау үшін олар топ ішіндегі материал элементтерін бір-біріне сәйкестендіріп, суреттерде бейнеленген заттардан жалпы белгіні тауып, оны жалпылама сөзде көрсетуі керек. Бұл ақыл-ой жұмысы материалды есте сақтауды жеңілдетеді. Топ ішіндегі суреттер арасындағы семантикалық байланыстарды және әртүрлі топтардың материал элементтері арасындағы айырмашылықтарды біле отырып, зерде бұзылыстары бар балалар материалды жақсы есте сақтау мақсатында топтастырудың маңыздылығын оңай түсінеді.

Екінші кезең-ересек адам бірлесіп жүзеге асыратын пәндерді алдын-ала топтастыра отырып, есте сақтауды үйрету. Мұнда суреттер топтардың бөлінбеуі үшін аралықта орналастырылады. Содан кейін баламен бірге суреттердің бар топтары анықталады және жалпылама сөздер деп аталады, ал оқушы оларды есте сақтайды. Осыдан кейін бір топтың 2-3 суреті алынып тасталады және балаға олардың қандай суреттер болғанын еске түсіру ұсынылады. Бұл кезеңде зерде бұзылыстары бар балалар суреттерді жаттамас бұрын оларды топтастыруды ересек адамның көмегімен үйренеді.

Үшінші, соңғы кезең-пәндерді алдын-ала өз бетінше топтастыра отырып, есте сақтауды үйрену. Мұнда бәрі екінші кезеңдегідей жасалады, тек балаға суреттерді өз бетінше топтастыруға мүмкіндік береді. Ол мұны міндетті түрде дауыстап, топтарға кіретін жалпылама сөздер мен суреттерді айтуы керек. Алдымен, егер оқушы топтастыруды ұмытып кетсе, мұғалім оған бұл туралы еске салады. Алайда, ол мұны еске салусыз қалай жасау керектігін үйренуі керек.

Балаларда мнемотехниканың мәні болып табылатын есте сақтауды жеңілдететін және есте сақтау қабілетін арттыратын жасанды ассоциацияларды құрудың негізінде жатқан схема белгілерін қолдана отырып, визуалды-бейнелі ойлауды дамыту өте маңызды. Мнемотехника дамытуға көмектеседі: ассоциативті ойлау және есте сақтау. Балалардың оқуға деген қызығушылығын арттыру үшін өлеңдерді жаттау үшін тірек сызбаларын қолдану маңызды. Тыңдаудан кейін балада сақталған визуалды сурет, суреттерді қараумен бірге, мәтінді тезірек есте сақтауға мүмкіндік береді. Мнемотехникалық есте сақтаудың төрт кезеңі бар: кескіндерге кодтау, есте сақтау, тізбекті есте сақтау, жадқа бекіту. Кескіндерді кодтау және есте сақтау (екі кескінді біріктіру). Тізбекті есте сақтау: балалар сабақ кезінде мнемотректерге дәйекті түрде көшеді – түрлі-түсті карталар сериясы: сабақтар тізбегі, режим сәттері, өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларындағы әрекеттер алгоритмдері. Жадқа бекіту: балаларға өлеңдерді үйретуде әсіресе тиімді мнемоникалық кестелерді (схемаларды) пайдалану.

Қорытынды

Сонымен, "мнемотехника" термині белгілі бір объектіні, субъектіні немесе құбылысты визуализациялау үшін қолданылады, оны толығымен сипаттайды және оны есте сақтауды немесе сәйкестендіруді жеңілдетеді. Бұл таңбалар, заттар, суреттер жиынтығы болуы мүмкін. Сондай - ақ, мнемотехника – бұл есте сақталатын ақпараттың маңызды элементтерін білдіретін визуалды бейнелер арасындағы байланыстарды миға тікелей жазуға негізделген "ішкі жазу" жүйесі деп те айтуға болады.

Зерде бұзылыстары бар балалардың есте сақтау қабілетін дамытудың ең тиімді құралдарының бірі – мнемотехника. Бұл есте сақтауды жеңілдетеді және қосымша бірлестіктер құру арқылы есте сақтау қабілетін арттырады. Зерде бұзылыстары бар балалардағы мнемикалық іс-әрекеттің өнімділігі есте сақталатын материалдың ерекшеліктерімен, оның ішінде көрнекі тіректерді қолданумен және зерде бұзылыстары бар балалармен жұмыс кезінде есте сақтаудың қол жетімді әдістерін қосумен анықталады. Мақсатты психологиялық-педагогикалық жұмыс кезінде зерде бұзылыстары бар балалардың мнемикалық белсенділігі және есте сақтау қабілеті айтарлықтай жақсаруы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Тебенова Қ.С., Рымханова А.Р. Арнайы психология: Оқулық. Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», 2011.-264 б.
2. Столяренко Л.Д. Основы психологии. 8-е изд., перераб. и доп. Учебное пособие. Ростов н/Д: Феникс, 2003. 672 с.
3. Шадриков В.Д., Черемошкіна Л.В. Мнемические способности: Развитие и диагностика / В.Д.Шадриков, Л.В.Черемошкіна. — М.: Педагогика, 2002. — 176 с.
4. Зинченко Т.П. Память в экспериментальной и когнитивной психологии. СПб.: Питер, 2002. 320 с.
5. Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталого школьника. М.: «Просвещение». 1983. 260 с.
6. Козаренко В.А Мнемотехника. Издат.: Москва, 2007. 17 с.
7. Цыпина Н.А. Особенности пересказа текста шестилетними детьми с ЗПР/Н.А.Цыпина // Педагогический листок — 1989. — С.42–48.
8. Лубовский В.И. «Врастание в культуру» ребенка с нарушениями развития / В.И.Лубовский // Культурно-историческая психология. — 2006. — No 3. — С. 3–7.
9. Егорова Т.В. Использование мнемотехники в процессе развития памяти у детей дошкольного возраста с задержкой психического развития [Электронный ресурс].—Режим доступа: <https://cyberleninka.ru>

МРНТИ 14.29.29

УДК 376.37

DOI 10.51889/2960-1673.2024.77.2.003

Ж. Рахым¹, А.Т.Тулепова²

¹п.ғ.магистрі, аға оқытушы, rakhym_zhuldyz@mail.ru

² 6B01902-Арнайы педагогика: Логопедия мамандығының 3 курс (3 жылдық)

студенті, adiya.tulepova@mail.ru

Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

СТЖД III ДЕНГЕЙДЕГІ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЗДІК ҚОРЫН ҚАЗАҚТЫҢ ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРЫ АРҚЫЛЫ ДАМУЫ

Аңдатпа

Бүгінгі күнде Қазақстан Республикасының бастауыш мектептеріндегі сөйлеу тілінің жалпы дамымауы бұзылысы бар оқушылар санының күн сайын артуы, арнайы білім беру жүйесінде өзекті мәселенің бірі. Осы орайда сөйлеу тілі жалпы дамымауы бар III деңгейдегі